

Plesno izražanje in naravoslovje

Gordana Schmidt

Gordana Schmidt, Marjanca Kos

PLESNO IZRAŽANJE IN NARAVOSLOVJE

Priročnik za študente predšolske vzgoje pri predmetih Plesno izražanje in Začetno naravoslovje

Plesno področje: doc. Gordana Schmidt

Naravoslovno področje: viš. pred. dr. Marjanca Kos

Naslovnica in računalniško oblikovanje: Jaša Schmidt

Recenzentka: dr. Breda Kroflič

Lektorirala in jezikovno pregledala: dr. Darija Skubic

Urednica: Gordana Schmidt

Dosegljivo na internetni strani:

<http://www2.arnes.si/~gschmi/>

samozaložba
Ljubljana 2010

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.015.31:793.3(0.034.2)
793.3:5(0.034.2)

SCHMIDT, Gordana

Plesno izražanje in naravoslovje [Elektronski vir] / Gordana Schmidt, Marjanca Kos. - El. knjiga. - Ljubljana : samozal., 2010

Način dostopa (URL): <http://www2.arnes.si/~gschmi/>

ISBN 978-961-245-951-2

1. Kos, Marjanca
251191296

VSEBINA

Predgovor

1. del

Zakaj se igramo, plešemo in raziskujemo zunaj (angl. outdoor)

1.1 V vrtu ali gozdu, na travniku in ob mlaki

2. del

Načrtovanje

2.1 Načrtovanje in strukturiranje usmerjene dejavnosti

2.2 Dober začetek

2.3 Ogrevanje

2.4 Krepitev samopodobe in zaupanja

2.5 Otrokova ustvarjalnost

2.6 Krepitev socialnih interakcij

2.7 Skupinsko ustvarjanje

2.8 Vrhunec doživljanja in zaključek

3. del

Razmišljanje o naravoslovju kot spodbudi za plesno izražanje

3.1 Kaj je lahko vse spodbuda za plesno in gibalno izražanje

3.2 Zakaj naravoslovje kot spodbuda

3.3 Kaj so gibalni cilji povezave naravoslovja s plesnim izražanjem NE RAZUMEM!

3.4 Kaj so naravoslovni cilji povezave plesnega izražanja z naravoslovjem

3.5 Vloga vzgojitelja pri izvajanju usmerjene dejavnosti

3.6 Plesno izražanje in doživljanje narave z otroki s posebnimi potrebami

3.7 Usvajanje teme

3.8 Skušnjave na poti celostnega oziroma izkustvenega učenja ali kadar ste v dilemi

4. del

Glasbena spremljava: da ali ne

5. del

Kar vidimo

Živali

5.1 Doživljanje živali

5.2 Primeri dejavnosti

5.2.1 Kunec

5.2.2 Stonoga

5.3 Primeri postavljanja vprašanj

5.3.1 Hrček

5.3.2 Mačka

5.3.3 Ovca

Rastline

5.4 Doživljanje rastlin

5.5 Primeri dejavnosti

5.5.1 Rastlina »Sramežljivka«

5.5.2 Plodovi dreves – »helikopterji«

Naravni pojavi

5.6 Doživljanje ali eksperiment

5.7 Primer dejavnosti: magnet

6. del

Kar vonjamo

6.1 Kaj zaznamo z nosom

6.2 Vonj kot spodbuda za ustvarjalno plesno izražanje

6.3 Vprašanja, ki jih postavljamo

7. del

Kar otipamo

7.1 Kaj zaznamo s kožo

7.2 Uporaba tipnih zaznav pri ustvarjalnem plesu

8. del

Kar okusimo

9. del

Kar slišimo

10. del

Kinestetične spodbude –različni materiali

11. del

Zaključek

12. Literatura

Predgovor

Majhni otroci dojemajo svet in se nanj odzivajo ter izražajo z vsemi čutili in celotnim telesom. Izražanje z gibom je njihov jezik. Gibanje spodbuja miselni, fizični in čustveni razvoj (Gilbert, 1977; Joyce, 1994, Davies, 2003).

Metoda ustvarjalnega giba in plesnega izražanja je nosilka celostnega – holističnega didaktično motoričnega pristopa. Znanost vedno znova ugotavlja, da se najbolj učinkovito učimo, ko uporabljamo vsa čutila: za vid, sluh, otip, okus, vonj ter z gibanjem. Vid, sluh, morda še otip uporablja tradicionalno učenje, medtem ko celostni pristop uporablja še gibanje ter okus. S skupnim ogledovanjem, komentarji pa se spoznanja še bolj utrdijo.

Narava in neposreden stik z živim motivirata otroke za odkrivanje novih načinov gibanja, novih kinestetičnih zaznav, razvijanje orientacije v telesu in spoznavanje pomena gibalnih izrazov. Z neposredno naravoslovno izkušnjo je omogočena pristnost izražanja.

Gibanje je v naravi zelo pogost pojav. Otroci ga pogosto opazijo. Mnogi predšolski otroci mislijo, da je prav gibanje tista lastnost, ki loči živo od neživega.

V predšolskem obdobju otroci spoznavajo naravo predvsem z izkušnjo. Naravo in naravne pojave doživljajo in se s tem učijo. Najpomembnejša vloga vzgojitelja v tem obdobju je, da otrokom omogoča izkušnje in s svojim znanjem »streže« radovednosti, ki se poraja ob doživljanju. Interdisciplinarnost kurikularnih področij je na predšolskem nivoju nujna, vzgojitelj pa je pri prepletanju vsebin svoboden. Otroci lahko podoživljajo naravoslovno izkušnjo na različne načine: govorno, likovno, glasbeno ali pa s plesnim izražanjem.

Gordana Schmidt in Marjanca Kos

Zahvala

Zahvaljujeva se dr. Bredi Kroflič za strokovni pregled in dr. Barbari Bajd za številne pripombe.

Zakaj se igramo, plešemo in raziskujemo

Srečanje z živimi bitji v naravnem okolju, kjer se jim otroci lahko približajo, otipajo in slišijo, se ne da primerjati s suhoparnim spoznavanjem iz knjig in videoposnetkov, ki so zaradi dramaturške napetosti spremljane z glasbo. Veliko bolje je, če jih otroci srečajo v vrtcu, igralnici, še bolje v njihovem naravnem okolju.

1.1 V vrtu ali gozdu, travniku in mlaki?

Vsepovsod tam in še marsikje drugje. Že na dvorišču vrtca se otrokom vsakodnevno nudijo nove in vedno drugačne priložnosti za spoznavanje narave. Grmovje, drevesa, zemlja, zeliščni vrt ali kar cvetlično korito so polni živih in neživih zanimivosti, ki so spodbuda za pridobivanje naravoslovnega znanja. Če je gozd v bližini vrtca, je to velika danost, ki jo čim bolje izkoristimo. V gozdu poiščimo prijeten kotiček, v katerem se bomo večkrat za dalj časa ustavili in ga redno obiskovali. Naj ga otroci sprejmejo za »svoj teren« in se v njem počutijo domače. V gozdu jim dovolimo veliko spontane igre – s ponavljajočimi izkušnjami tako vzgojitelj kot otroci sami poiščejo ravnovesje med sproščenostjo in skrbjo za varnost.

Načrtovanje

2.1 Načrtovanje in strukturiranje usmerjene dejavnosti

Po naslovu bi sodili, da temo že poznamo in da jo v vrtcu prakticiramo. Vprašanje pa je, kako. Prvi poskusi povezovanja gibanja in plesa z naravo segajo že skoraj pol stoletja nazaj. Takrat je bilo ponujeno vzgojiteljicam nekaj vzorcev, ki pa so se tako prijeli, da danes o njih govorimo kot o stereotipu. Ta je za prav majhne otroke do dveh, najkasneje treh let še sprejemljiv, potem pa mora biti seznanjanje z naravo veliko bolj pristno.

Vemo da človek premore in uporablja različne čutne kanale, t. i. zaznavne kanale, po katerih sprejema informacije. To so vizualni kanal (vid), avditivni kanal (sluh), kinestetični kanal (tip, gibanje), olfaktorični kanal (vonj) in gustatorični kanal (okus) (Schwarz, Schweppe, 2005).

Učenje in seznanjanje otrok z novimi temami poteka v vrtcu kakor tudi v šoli v glavnem s pomočjo slušne in vidne zaznave. Vse preveč je besed in premalo dejanj. Ker vemo, da je naše dožemanje sveta veliko širše, smo začeli načrtno uporabljati tudi kinestetično zaznavo, (dotik) in ugotovili, da je to močan stimulator za doživljanje, razumevanje in pomnjenje. Ko se otrok dotakne živali, se z njo igra, ko se dotika lubja, mahu in različnih trav oz. rastlin doživi naravo globlje, celoviteje.

Če pa se otrok pri tem še giblje, je doživetje še globlje. Še vedno se z živahnim otrokom predvsem pogovarjamo in ga prepričujemo, da mora mirovati, namesto da bi se gibali z njim, mu omogočili, da sprosti svojo energijo in si z ustvarjalnim gibanjem gradi pozitivno samopodobo (Kroflič, Gobec, 1995). Vzhodnjaški rek pravi »Kar slišim pozabim, kar vidim, si zapomnim, kar naredim (z gibanjem!), razumem in znam!« To naj bo vodilo pri spoznavanju naravoslovja s pomočjo ustvarjalnega giba in plesa.

Pri plesu in plesnem izražanju že dolgo ne uporabljamo le glasbe kot plesno spodbudo. Pesmi, uganke, likovna dela ter natančna opazovanja narave otrokom omogočajo celostno doživetje, spoznavanje, usvajanje novega vedenja, ki ga na sebi lasten način interpretirajo. Pristop učenja in poučevanja naj se iz dveh dimenzij (table in mize) obogati še s tretjo in četrto dimenzijo: s prostorom in časom. To pa dosežemo z učenjem, ki poteka skozi telo in v gibu (Kroflič, 1999: 9).

Kot pravi B. Kroflič (1999: 11) učenec (prav tako tudi otrok v vrtcu – naša opomba) predvsem posluša, gleda, odgovarja na vprašanja, piše in sem ter tja riše (v vrtcu se osredotočajo na risanje), manipulira z didaktičnim gradivom in poje. Ob tam pa pridno ali manj pridno sedi na svojem mestu. Opisano izhaja iz tradicionalnega pojmovanja dvojnosti duha in telesa, dvojnosti znanosti in umetnosti, dvojnosti logičnega in intuitivnega mišljenja, dvojnosti v spodbujanju delovanja leve in desne možganske hemisfere. Redke so izjeme, kjer učitelji podajajo učno snov skozi izkustveno učenje

2.2 Dober začetek

Otroci so po naravi radovedni. Okolje, v katerem živijo, in razumevanje tega okolja poteka z neposrednim stikom, ki povzroči izbruh besednega in gibalnega izražanja.

Nekateri otroci so v tem izražanju zelo spontani, saj so jih k temu spodbujali že v družinskem krogu. Drugi se učijo s posnemanjem in sodelovanjem z vrstniki. Vsi otroci potrebujejo našo spodbudno besedo in pogled.

Ne ustrašimo se prvih poskusov takega pristopa. Že pred drugim letom starosti otrok dajemo malčkom v roke kose različnih materialov, damo jim povohati različne rože, opozarjamo jih na zvoke iz okolja, sami pa spontano poskušajo z usti vse, kar je v njihovem dosegu. Tako celostno doživljajo svoje okolje. Vidimo jih, kako se z mehкими predmeti božajo po licih, z zvončki tečejo, zavijajo se v rjuhe, preizkušajo se v hoji v obuvalih odraslih, se stresejo pri okušanju limone ...

Dejavnost planiramo lahko že vnaprej, včasih pa bo spontano stekla ob njihovem intenzivnem doživljanju. Tako in takrat si bodo največ zapomnili, saj bodo vse informacije intenzivno doživeli in ponotranjili.

Ko izbiramo prostor, kjer se bomo mudili z otroki, preverimo njegovo varnost. S tem mislimo, da otrok ni preveč, saj jih potem ne moremo opazovati. Prišlo bi do prerivanja, ki bi otrokovo pozornost preusmerilo na iskanje dobre pozicije za opazovanje. Dobro je, da si prostor prej ogledamo in predvidimo, kje se bo kaj dogajalo. Prostor mora biti tak, da omogoča otroku več kot samo opazovanje. Omogočiti mu mora interakcijo med njim in opazovanim.

Otroci naj bodo oblečeni tako, da se lahko usedejo ali valjajo po tleh, počepnejo in skačejo, objemajo drevesa, ne da bi se bali, da si bodo umazali dragocena oblačila. Potrebno je obvestiti starše, da otroke primerno oblečejo za take dejavnosti. V mrzlem in vlažnem delu leta naj bodo obuti v visoke čevlje, v deževnem vremenu pa v gumijaste škornje in pelerine. Da, naravo moramo doživljati v vseh letnih časih in vremenskih prilikah.

Tudi velikost skupine naj ne bo prevelika. Bolje je delati v manjši skupini, da lahko vse otroke vidimo in da imajo občutek, da so med seboj enakovredni pri sprejemanju naše pozornosti.

2.3 Ogrevanje – obred Pozdrav naravi

Primer začetka take dejavnosti je lahko oblika obreda za zbujanje vseh naših oz. otrokovih čutil. Stojimo v krogu:

- z dlanmi si pomencamo oči, **da bomo bolje videli**, z dlanmi se potrepeljamo po licih in čelu, **da bo lažje začutimo vetrca, ki nas boža,**
- s prsti poškrebljamo po ušesnih školjkah, **da postanejo ušesa bolj pozorna na vse zvoke okoli nas,**
- dlani drgnimo eno ob drugo, **da bomo bolje zaznali vse kar bomo prijeli, potipali, pobožali,**
- obračamo glavo v vse smeri, **da bomo opazili vse pred nami, za nami, ob strani, zgoraj in spodaj,**
- obračamo se v pasu na vse strani, **da bomo pomagali glavi, da bo videla še več,**
- delamo kratke korake, **da našemu pogledu nič ne bo ušlo,**
- hodimo v počepu in sklonjeni, **da se bomo lahko splazili pod veje drevesa ali grma,**
- hodimo po prstih, **da bomo videli čim višje,**
- delamo dolge korake, **da bomo lahko stopili čez zapreke,**
- tečemo, **da se pripravimo na lov za žuželkami,**
- poklekne na tla, podrgnemo nos, se postavimo na vse štiri, **da poduhamo tla,**
- spet poklekne in iztegnemo jezik, **da občutimo hlad okolja.**

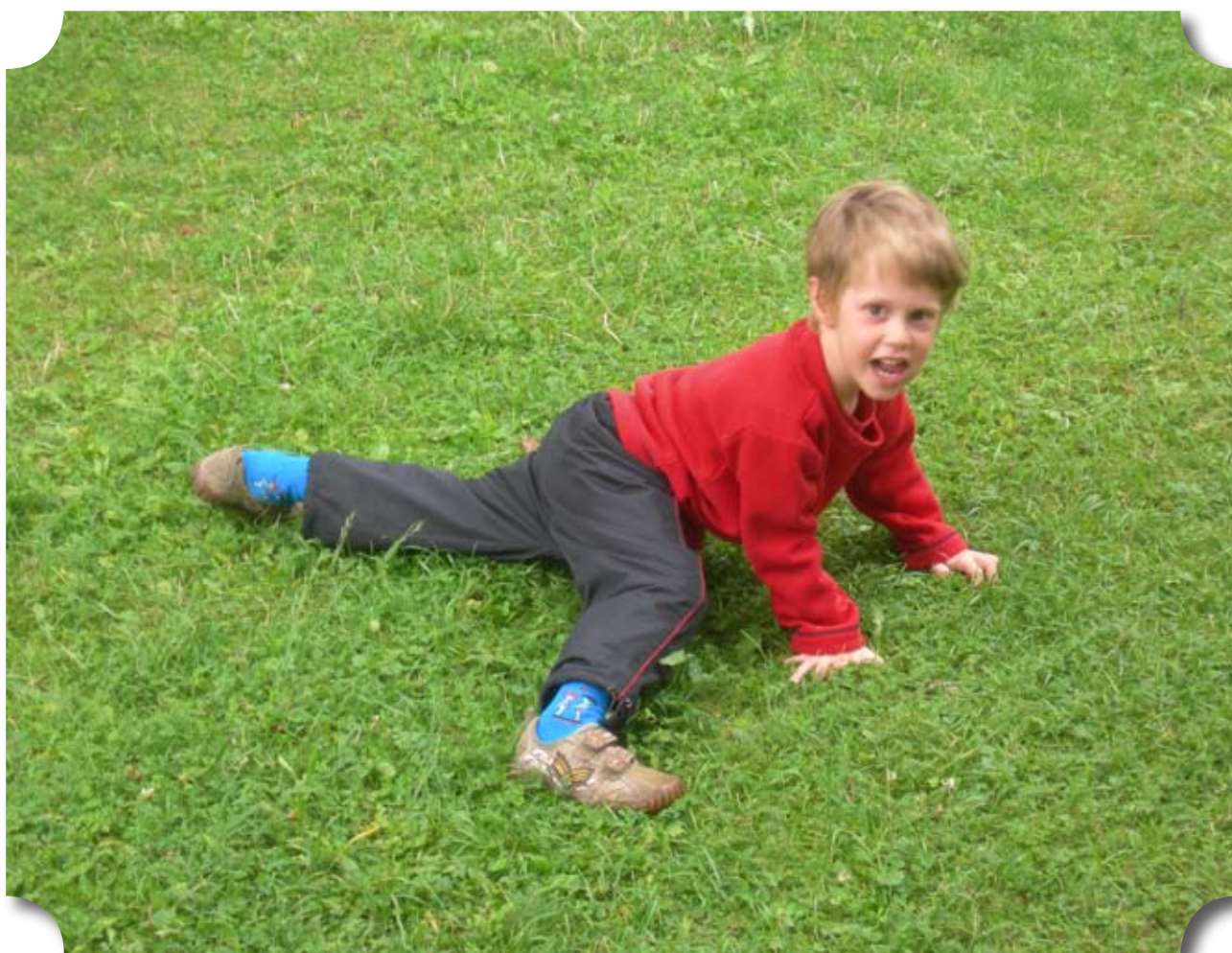
Zdaj smo pripravljeni za natančno raziskovanje.

2.4 Krepitev samopodobe in zaupanja

Gibanje in plesno ustvarjanje igrata pomembno vlogo pri otrokovem fizičnem in psihičnem odraščanju. Ustvarjalni ples in gibanje sta pomembna člena pri gradnji samopodobe, samozavedanja in samoopredelitve. Tu ne gre samo za telo, mišljenje ali občutke, temveč za prepletanje vsega. Ta celostni pristop omogoča otroku, da se izraža tudi na drugačen način, ne le besedno ali likovno, v kar ga usmerjajo vzgojitelji, učitelji in celotna družba. Skozi gibanje nam otroci povedo več kot z besedami. Gibanje je namreč tesno povezano z razmišljanjem in čustvovanjem. Iz doživetega gibanja lahko razberemo več o načinu razmišljanju otroka, kot bi ga dojeli samo iz njegove pripovedi. Prav tako se otrok in opazovalci soočajo z vedno novo interpretacijo, ki je v sozvočju z razpoloženjem in okoljem, v katerem se vse to dogaja. Tako vsi skupaj spoznavamo, da rastemo, se spreminjamo in da je to povsem normalno in celo dobrodošlo.

Karkoli smo izbrali za ogled in raziskovanje, pustimo otrokom veliko časa. Včasih jih lahko vprašamo, kakšen je objekt raziskovanja na otip, ali diši, je težek, če praskamo po njem, kakšen zvok ima in jih na ta način spodbudimo k natančnejšemu opazovanju. Vprašanja naj se dotikajo vseh zaznavnih področij, ki smo jih v uvodnem ogrevanju prebudili.

Strinjajmo se s tem, kar nam bodo pokazali in povedali, pa naj se nam zdi še tako nenavadno. Čudimo se, kako so prišli do nenavadnih ugotovitev in jih pohvalimo. Tako bodo otroci sproščeno razmišljali, pripovedovali, se gibalno in plesno ustvarjali. Njihova samopodoba in zaupanje se bosta krepili na ustvarjalnem in kognitivnem področju.

Imam premalo nog za vse pajkove noge. (G.S.)

Bi glava odtehtala dve nogi? (G.S)

Je pa svet drugačen iz tega zornega kota, a ne? (G.S.)

Jaz sem se prevrnil, pajek pa ne. (G.S.)

2.5 Otrokova ustvarjalnost

Mnogi otroci se bodo pri prvem srečanju s takim načinom dela dolgo obotavljali. Ko pa se ob našem spodbujanju, ki ga izražamo besedno, telesno in s spodbudnim pogledom le spustijo v novo dogodivščino, odkrijejo, da je to zabavno. Postanejo natančni opazovalci in vidijo podrobnosti, ki jih prej niso.

Otrokovo posnemanje narave se ne konča le s telesnim gibanjem. Včasih je potreben zvok, včasih besedna razlaga, da gledalci ne bi bili v dvomih, včasih pa je potrebno še s »kostumom« dopolniti predstavo o videnem. Otrok uporabi oblačila ali rekvizite, da dopolni svoj lik.

Kako se me je prijela vrtna stenica! (G.S.)

Takole vrtna stenica zavija in se nagne na ovinkih. (G.S.)

Takole pa gre navzdol. Ops! Meni to ne bo šlo. (G.S.)

Imam premalo nog in sem si jih naredil iz rokavov pižame. (G.S.)

Takole pa se dvigne. (G.S.)

2.6 Krepitev socialnih interakcij

Ljudje plešejo iz družabnih nagibov, da se spoznavajo in zabavajo. Plešejo pa tudi, da bi posredovali svoja globoka občutja ter teme, o katerih je včasih težko spregovoriti in najti prave besede. Izrazni ples nas nagovori na način, ki nam je lahko bližji od besed. Doživljamo ga v svojem času in stanju duha in nas tako neposredno nagovori. Med izvajalcem in gledalcem stke nevidne vezi in razumevanje.

V izraznem oz. ustvarjalnem plesu ni nič »prav« ali »narobe«. Tako stališče otroke in odrasle razbremeni vseh strahov, da bomo naredili kaj narobe. Preprosto se predamo gibanju ali gledanju in srkamo nova, sveža sporočila, v našem primeru doživljanja narave z vsemi čutili, ki se zrcalijo v plesu.

Naj bo otrok še tako »drugačen«, njegovo izražanje bo skozi ples nagovorilo vse njegove vrstnike in odrasle. Zagledali ga bomo v novi luči in nič več nam ne bo tuj. Take reakcije smo v svoji dolgoletni praksi nešteto doživeli. Spoznali smo, da nekateri otroci, ki dajejo videz resnih in morda celo neustvarjalnih otrok, pokažejo skozi gibalno ustvarjanje duhovit pogled na stvari.

Srečali smo se z dečkom, ki je v gledališki igri gibalno prikazal psa, drugega, ki je prikazal zajca, in tretjega, ki je prikazal mačko. Iz prej »nevidnih« otrok so se prelevili v osrednje osebnosti skupine na kreativen in duhovit način. Spodbudili so tudi druge otroke, da so natančneje opazovali živali in iskali posebnosti, ki jih ločijo od gibanja drugih živali. Tako smo dobili v gledališki igri čudovite kokoši, ptiče, hrošče ...

2.7 Skupinsko ustvarjanje

Kadar delajo otroci v skupini se radi posnemajo. Zaskrbi nas, da so premalo ustvarjalni, da nekateri ponavljajo za vrstniki. Velikokrat se to dogaja, ker so otroci premalo samozavestni. Premalokrat smo opazili njihovo kreativnost in jim dali vedeti, da jo cenimo. Opazili smo izrazito gibanje posameznikov in to so otroci prebrali na našem občudujočem obrazu ali celo vzklilih. Vendar se ne smemo tako svobodno prepuščati čustvom kot takrat, ko smo v gledališču in pred televizijo. Vsak otrok mora biti deležen takih pogledov in komentarjev. V vsakem otroku moramo najti neko posebnost, saj je ravno v tem čar ustvarjalnosti. Tako pridemo do nešteto rešitev in ne le ene same.

Ob takem pristopu bodo otroci izkusili pomembnost biti drugačen od drugih, se zavedali, da različno dojemamo svoje okolje. Vsak bo v svoji interpretaciji dober, ker je na vsakega otroka opazovano naredilo drugačen vtis.

Tako bodo spoznavali tudi sprejemanje drugačnosti. Iskali bodo izvirnost pri drugih tudi v manjših potankostih in se skupaj veselili vseh rešitev. Otrok ne bomo ločili na tiste, ki so nadarjeni za ples, saj ples ni le burno gibanje v ritmu in prostoru. Vsi bodo uporabili gibanje v prostoru, nekateri v velikem območju, drugi skoraj na mestu, gibi bodo v razponu od velikih do majhnih in tudi ritem bo različen.

Najlažje se nam zdi potegniti vzporednico s slikarstvom. Primerjajmo slike, ki jih slikarji rišejo na platna čez celo steno, do običajno velikih formatov, ki ustrezajo našim bivalnim prostorom, pa vse do tistih, ki se izražajo v miniaturnih formatih. Je zaradi različnega formata slike kak slikar boljši od drugega? Je zaradi uporabe velikih gibov ples boljši od tistega, ustvarjenega z majhnimi gibi? Je plesalec, ki uporabi ves prostor boljši od tistega, ki lahko isto misel izrazi skoraj na mestu? Vsak se torej izraža na sebi lasten način.

2.8 Vrhunec doživljanja in zaključek

Zdaj se že bližamo tistim trenutkom, ko smo z otroki v rahlem trepetu, nastalem po globokem čustvenem doživljanju. Včasih je potem potreben samo odobravajoč pogled, včasih vzkliki navdušenja, trepljanje po ramenih, včasih izbruh besed. Pustimo, da se vsak otrok po svoje izrazi.

Poiščemo način, da bo doživetje svobodno izzvenelo. Morda je zdaj čas za likovno upodobitev, besedno ustvarjanje doživetega ali vizualizacijo. To je stvar presoje otrok in vzgojiteljice.

Smotno se je čez kako uro spet spomniti na doživetje, pa naslednji dan in še kak naslednji, da se nam bo ohranilo v spominu. Pri tem ne mislimo samo na verbalno izražanje, temveč tudi gibalno. Preverimo, kaj smo pozabili in česa smo se morda še spomnili, kar smo v prvotni izvedbi pozabili. Otroci bodo ugotovili, da nekatera gibanja bolje obvladajo, kot so jih pri prvi izvedbi. Tudi to je eden od ciljev takega dela.

Razmišljanje o naravoslovju kot spodbudi za plesno izražanje

3.1 Kaj vse je lahko spodbuda za plesno in gibalno izražanje

Narava nudi veliko možnosti kognitivnega učenja. Otroci delajo z naravnim materialom in tako spoznavajo fizikalne lastnosti sveta, v katerem živijo. Spoznavajo ga z vsemi čutili: vidom, sluhom, vonjem, okusom, tipom in občutkom za gibanje.

Vidne spodbude so zanimive barve in oblike ter načini, v katerih se živa in neživa narava pojavlja. Gibalne zaznave si otrok bogati z gibanjem v naravi, ki je polna hribčkov in dolinic (različnih nivojev), grmovja in dreves, luž in lukenj, kamenja in peska, debel in vej. Vse to otroke izziva, da tečejo, plezajo, se plazijo in kotalijo, se prevalijo, prestopajo, skačejo, se prepogibajo, raztezajo, krčijo ... Podrobneje je gibanje navedeno v priročniku Gordane Schmidt Gibalne zgodbe.

Vonjave različnih rož, zeli, dišavnic, sadežev pa tudi vlažnega listja, gnijočih naravnih odpadkov, morske vode in reke, gozda in travnikov. Z mečkanjem in drgnjenjem listov zaznajo otroci nove vonje, ki jih sicer ne bi zaznali.

Tip kot spodbuda vključuje vse človeško telo. Telo zazna toploto in hlad okolja, veter, mokrost. Prav tako zaznamo hrapavost in gladkost, trdoto in mehkost in vse vmesne stopnje.

Raziskovanje okusa je otrokom zanimiv že takoj po rojstvu. Vse, kar vidijo, okušajo. Tako se dogaja, da poskušajo rastline, plodove, zemljo, blato, celo deževnike, zato je potrebno tako igro skrbno nadzorovati in se še pred tem prepričati o strupenosti rastlin in plodov. Predvsem pa moramo otroke naučiti, da najprej vprašajo, če lahko kaj poskusijo in dajo v usta.

Slušne spodbude so zvoki, ki jih slišijo v naravi: oglašanje živali, šumenje listov na drevesih, žuborenje vode, kapljanje dežja, drgnjenje vej ene ob druge, šelestenje trav, piš vetra ... Lahko pa raziskujejo zvoke, ko uporabljajo naravne materiale kot male instrumente.

Kinestetične spodbude doživi otrok, ko rokuje ali pleše z različnimi materiali in se odziva na njihovo gibanje. Tudi gibanje žive in nežive narave otroka spodbudi k gibalnemu posnemanju.

3.2 Zakaj naravoslovje kot spodbuda

Vse, kar je živo, majhne otroke zelo motivira. V spoznavanje okolja vključujejo vsa svoja čutila in aktivirajo celotno telo. Nemalokrat lahko opazimo otroka s široko odprtimi očmi, včasih celo usti, z visoko stopnjo koncentracije, ki je v stiku z živim popolnoma zatopljen v doživljanje. Za to stanje je značilna tudi močna vpletenost otrokovih čustev. V takih trenutkih zaznamo sledi prvinske povezanosti človeka z naravo, pristnost doživljanja, čudenje nad novim. V takem stanju je otrok močno dojemljiv za sprejemanje vsega novega.

V naravoslovnem delu dejavnosti smo izhajali iz neposredne izkušnje. To je najuspešnejši način poučevanja naravoslovja. Visoka stopnja motivacije, vpletenost vseh čutil in čustev v neposredni

izkušnji omogočata trajno in uporabno znanje ter oblikujeta osebni odnos do doživetega. Zgodnje naravoslovje so barve, so oblike, so glasovi, vonjave, občutki ... Besede tukaj skorajda niso potrebne. Majhnemu otroku, ki še ne razume pomena mnogih besed in še ne obvlada besednega izražanja, lahko naravoslovno izkušnjo ponudimo kot priložnost, da se izrazi v univerzalnem jeziku telesa.

3.3 Kaj so gibalni cilji povezave naravoslovja s plesnim izražanjem

Otroci spoznavajo nova gibanja, tako da sami raziskujejo možnost izvedbe. Tako tudi nadzirajo svoje telo v novem načinu gibanja. To je metoda ustvarjalnega giba, kjer pustimo otrokom lastno pot do plesnega izraza. Ne stremimo k uniformiranosti, temveč ravno obratno, k različnosti gibnega in plesnega izraza.

Naj omenimo, da otroci v predšolskem obdobju ne poznajo toliko različnih izrazov za različna gibanja ali pa so se že srečali z njimi, pa jih ne razumejo. S tem, ko jih komentiramo, se srečujejo z novimi izrazi in jih tudi razumejo. Tako ob gibalnem izražanju bogatijo tudi besedišče.

Z uporabo didaktičnih kartic Plešem! avtorice Gordane Schmidt otroci še bolj določajo način gibanja. Spodbudijo jih, da razmišljajo na katerem nivoju se bodo gibali, torej bolj pri tleh, ali v počepu, ali stegnjeni. Razmišljali bodo o velikosti gibov, katere dele telesa bodo uporabljali, kako se bodo premikali po prostoru in s kakšno hitrostjo.

3.4 Kaj so naravoslovni cilji povezave plesnega izražanja z naravoslovjem

Gibanje v naravi je eden najočitnejših pojavov, ki ga opazimo tako v živi naravi (gibanje živali, pa tudi rastlin) kot tudi v neživi (tok vode v potoku, gibanje oblakov v vetru, odboj žoge ...). Zaradi tega je narava bogat vir vzorcev in spodbud za gibanje.

Še posebej močno motivira otroke živa narava. Doživljajo jo z vsemi čuti in celim telesom. Naravne objekte želijo pobožati, povohati, doživeti v gibanju ... V doživljanje narave so močno vpletena otrokova čustva. Ta dajejo dodatno globino doživljanju, ki jih popolnoma prevzame. Nekateri ob tem govorijo o »daru čudenja« (angl. »sense of wonder«), ki je otroku prirojen in se v dobi odraščanja pogosto izgubi.

Pogosto lahko opazimo, da otroci v stiku z živaljo spontano pričnejo oponašati njeno gibanje. V sebi čutijo potrebo po gibalnem podoživljanju čustveno močnega doživetja. Prav je, da vzgojitelj takšno gibalno izražanje spodbuja. Pri tem lahko otroka usmeri k še natančnejšemu opazovanju.

Otroci in vzgojitelji naj bi svoje predstave in znanje zajemali neposredno pri izviru, v naravi. Knjige, videoposnetki, revije, pobarvanke, zgodbe - vse to je drugotnega pomena in ne more biti edini vir spoznavanja naravoslovnih tem, a je naštetu lahko zelo dobra dopolnitev pri nadgradnji neposredne izkušnje.

Ena od prvih nalog vzgojitelja je zato ta, da otrokom omogoči čim več bivanja v naravi, spontane igre med drevesi, grmi in travnimi bilkami in s svojim znanjem spodbuja radovednost otrok. Tudi vzgojitelj sam mora v sebi skrbno gojiti svojo občutljivost za naravo, kajti le tako bo znal deliti navdušenje nad naravo z otroki. Znal bo izkoristiti priložnosti, ki se mu bodo vsakodnevno ponujale na dvorišču vrtea, sprehodu, taboru.

Vse pre pogosto v naših vrtcih opažamo stereotipe. Tako so na primer »zajčki« takšni, da imajo stegnjene prste ob straneh glave za uhlje, skačejo po dveh nogah, ne počnejo nič drugega kot to, vsi

so enaki. Poglejmo zajčka! Skače po štirih, tako da prednji tački polaga eno pred drugo, zadnji pa potegne za seboj. Včasih se povzpne na zadnji tački, včasih se umiva, s smrčkom miglja, včasih se uleže tako, da se čisto raztegne ... Koliko spodbud za učenje različnih gibanj!

Ko se otroci vživljajo v žival, naj jih vzgojitelj spomni na to, kar so pri živali videli, doživeli in občutili, naj jih v mislih vrača na doživeto izkušnjo. Otroci bodo z natančnim opazovanjem in doživljanjem narave svoje doživetje prenašali v gib in ples, kar jih bo spet vračalo k naravi in natančnemu opazovanju.

Hkrati z doživljanjem neposredne izkušnje spontano poteka tudi učenje, ki vodi do uporabnega znanja in oblikovanega odnosa do živega. Česar ne poznaš, ne moreš imeti rad.

Oblikovanje spoštljivega odnosa do narave je naš bistveni cilj, saj bodo ti otroci nekoč sprejemali odločitve v zvezi z upravljanjem okolja in varovanjem narave.

3.5 Vloga vzgojitelja

Prva od nalog vzgojitelja je, da otrokom omogoči neposredno naravoslovno izkušnjo. To nalogo lahko uspešno opravlja vzgojitelj, ki ima tudi sam izoblikovan odnos do narave in ima strokovno znanje o živalih ter do živali nima predsodkov.

Učenje z neposredno izkušnjo zahteva tudi precejšnjo mero organizacijskih sposobnosti, prilagodljivosti aktualnim situacijam in sposobnosti improvizacije. Potrebno je poskrbeti za varnost otrok.

Vzgojitelj omogoči neposredno izkušnjo in aktivno sodeluje pri ustvarjanju pogojev, v katerih bodo otroci mnogo pridobili. S svojim znanjem »streže« radovednosti, ki se poraja v otrocih. Včasih jih spodbudi z vprašanji, včasih jih tudi usmerja, vendar to počne nevsiljivo. S subtilnim zaznavanjem reakcij otrok lahko z njimi vzpostavi zaupljiv odnos, znotraj katerega je omogočen pretok ustvarjalnih misli.

3.6 Plesno izražanje in doživljanje narave z otroki s posebnimi potrebami

Tudi otroci s posebnimi potrebami uživajo v posnemanju gibanja živali, rastlin in drugih elementov naravoslovja. Pri izboru živali in rastlin nas vodi varno opazovanje za opazovalca in opazovano. Tako lahko slepim otrokom ponudimo materiale, ki izstopajo s svojo obliko, vonjem ali zvokom. Otrokom na invalidskem vozičku pa lahko omogočimo tipne zaznave tudi tako, da jim pripravim gredice in korita v višini pasu, da jih lažje dosežejo. Prav tako jih lahko posedemo na tla, da sami raziskujejo in gibalno doživljajo naravo. Izkušnje, ki so jih z videnjem, dotikom in vonjem spoznali so lahko takoj vidne v gibnem in plesnem izrazu.

3.7 Usvajanje teme

Ko otroci začnejo gibno ustvarjati, se bodo spopadali z že usvojenimi stereotipi. Nekatere vodijo pri tem različni motivi: ugajati vzgojiteljici, zadovoljiti njena pričakovanja, izvesti kaj, kar bo hitro in učinkovito, kar bo zagotovo sprejeto, ker so se s tem že srečali pri kaki pesmici oz. bansu ter dramatizaciji. Malo je takih otrok, ki se kar sami po sebi spustijo v nova raziskovanja. Take seveda pohvalimo, da tudi drugi otroci dobijo signal, kaj pravzaprav pričakujemo od njih. Spodbujajmo jih k ponovnemu natančnemu ogledu z vprašanji, ki jih bodo k temu navajala (o tem je napisano kasneje in

je tudi priloženo nekaj primerov). Če sami ne razumemo, kako je otrok prišel do take interpretacije, nam bo morda sam povedal. Glejmo ga, poslušajmo ga in tako se tudi sami učimo razširjati način gledanja na kako stvar. Tisoč otrok, tisoč pogledov, tisočprvi pa je naš. Res je, vsak ima svojega.

3.8 Skušnjave na poti celostnega oziroma izkustvenega učenja ali kadar ste v dilemi

Kadar gremo z otroki na sprehod v naravo, nas zamika, v strahu, da se bodo otroci umazali, poškodovali, prehladili ali ustrašili, da bi se gibalno o naravi izrazili šele, ko pridemo nazaj v igralnico.

Kaj se takrat pravzaprav zgodi? Otroci bodo dobili občutek, da je narava nekaj, kar ni naravno okolje za ljudi. Naravno okolje za ljudi so notranji prostori zgradb. Zavedati se moramo, da otroci iz informacij, ki jih dobijo, ustvarijo zelo samosvojo sliko o svetu, zato pustimo svoje strahove ob strani in usmerjajmo otroke, da takoj, na mestu tudi otipajo vse, kar se da, poduhajo vse, kar se da, potem pa naj gibalno ustvarjajo.

Zelo pogosto se zgodi, da vzgojitelj nameni čas za podoživljanje šele po prihodu v vrtec. Ves vtis in naboje, ki so ga otroci začutili v naravi, je med tem časom zvođenel. Ustvarjati je treba takoj po doživetju.

Pogosto se zgodi, da vzgojitelj naravo predstavi otrokom preko pravljic, zgodb in pesmi. Pri tem otrokom ne posreduje naravoslovnega znanja, pač pa nek drug svet. Živali in rastline imajo v otroški literaturi človeške lastnosti. Ta svet, svet pravljic, nima zveze z resničnostjo.

Kadar smo v dilemi, da bi uporabili kostume za »večje navdušenje«, se raje premislimo. Otroci odkrivajo nov svet in ne potrebujejo še posebnih spodbud, kot bi jih morda mi odrasli. Raje v glasnem komentarju pokažimo navdušenje nad **nevidnimi** ušesi in dolgimi repi, čudoviti vejami ...

Kadar posnemamo gibanje rastlin, jih najprej opazujemo v naravi ali lončku. Tako mnogokrat otroci ponazarjajo gibanje rastlin v vetru. To počnejo zelo »divje«. Toda veter je tudi rahel in povzroči migotanje listov ali rahlo upogibanje trav in bilk. Ob opazovanju posvetimo pozornost temu, kako se ob različni jakosti vetra gibljejo različni deli rastlin.

Kadar nas zamika, da zraven predvajamo glasbo, pomislimo, da se narava ravno ne giba v ritmu, da je se tudi intenziteta gibanja stalno spreminja. Pustimo otrokom, da sami najdejo ritem in intenziteto gibanja.

Kadar mislimo, da bi dejavnost zaključili s prigodno pesmico, se moramo zavedati, da otroke potegnemo v nov svet, ki je morda pravljičen in ima svoj ritem in melodijo. Vse to izniči pristnost doživetja. Bolje je, če zaključimo z vizualizacijo doživetega. Otroci naj se umirijo, stojijo, sedijo ali ležijo in mi jim s počasnim pripovedovanjem obnovimo kaj smo videli. Med pripovedovanjem ne hitimo, temveč puščamo nekaj časa, da si otroci v spominu priključijo vse, kar so že videli, zaznali, zavonjali, zaslišali in otipali. Tako bo doživetje lepo izzvenelo.

Kadar v plesu uporabljamo rekvizite, naj bodo to res nenavadni predmeti. Ne zadovoljimo se samo z žogo in balonom, čeprav sta iz gibalnega zornega kota zelo zanimiva. Rado se namreč zgodi, da jih otroci simbolno pokažejo, tako kot smo že omenili primer zajca

Glasbena spremljava: da ali ne

Doživljanje narave je za otroke močno doživetje. Natančno opazujejo, poskušajo videno preliti v gib, osredotočajo se na lastno telo in na doživljanje novih gibalnih izkušenj.

A mnogim študentom predšolske vzgoje in vzgojiteljem se zdi, da je to premalo in ob gibanju otrok predvajajo glasbo. Ker je glasba sama po sebi močan medij, jih ta prevzame in otroci se začnejo gibati po ritmu, ki mu ga narekuje glasba. Konec je spontanega prelivanja iz videnega v doživeto plesno interpretacijo. Ob glasbi začne večina ponavljati kak gib, star ali nov, kar sicer samo po sebi ni narobe, vendar smo ves trud, ki smo ga imeli, da so se otroci osredotočili na opazovanje in doživljanje, izničili. Narava ima svoj ritem in otroci naj ji prisluhnejo.

Ob kaki drugi priložnosti, kot je dramatizacija ali bans, lahko uporabimo glasbo, vendar naj najprej otroci obnovijo gibanje brez glasbe, potem pa ga poskušajo podrediti glasbenemu posnetku. Tu pa že gre za izbor značilnih ali nenavadnih gibov. Tako se otroci premaknejo iz posnemanja v ustvarjalno področje. Ta premik naj bo njihov, ker bomo le tako dobili različne interpretacije, ki izvirajo iz otrokovih izkušenj.

Prav tako je z uporabo improviziranih inštrumentov. S paličicami, tamburinom ali kakim drugim inštrumentom želimo slediti otrokovemu gibanju. Medveda ali miško poudarimo z glasnostjo igranja na inštrumente, namesto da bi otrok intenziteto gibanja sam prelil v gibno izvedbo in bi mu mi le sledili.

Drugo pa je, ko pri usmerjeni glasbeni vzgoji otroci z instrumenti podoživljajo gibanje živali. Tam pa se vzgojitelj sam odloča, ali bo izpostavil ritem ali pa bo otrokom prepustil, da sami odločajo, v kakšnem ritmu, ki se bo seveda lahko spreminjal, bodo igrali.

Prav tako jim je smotrno nekaj dni kasneje predvajati programsko glasbo na to temo, vendar ne takoj po prvi izkušnji. Doživetje bo imelo čas da se »zasidra« v otroka in se ob glasbi ne bo vračal k plesnim stereotipom, ki jih je imel preden je v živo doživel stik z naravo.

Kar vidimo

Otroke, kakor tudi odrasle, najpogosteje pritegne pozornost tisto kar vidijo. Naslednji korak je, da, če je le mogoče primejo, okusijo in poduhajo. Zato sva tudi poskušali razdeliti teme po čutilih, vendar nam mora biti jasno, da ni stroge ločnice med njimi. Doživljanje narave je kompleksno, vendar se odrasli bolj osredotočimo na videno in tak način posredujemo naravo otrokom.

TEMA ŽIVALI

5.1 Doživljanje živali

Pri naših dejavnostih smo izhajali iz neposredne izkušnje z živimi živalmi. Poskrbeli smo za varnost (za sesalce moramo imeti veterinarsko potrdilo, da so zdravi). Nekateri živali so otroci celo gojili v igralnici, da so bili v stiku z njimi dalj časa in jih tako tudi bolje spoznali. V uvodnem delu smo poudarili, da so to živa bitja in dali jasna navodila, kako bomo z živalmi ravnali, da se bodo dobro počutile. Ker žive živali močno motivirajo že same po sebi, uvodna motivacija ni potrebna. S spoznavanjem smo začeli, ko so se otroci umirili.

Poleg tega, da smo otrokom omogočili, da si žival ogledajo, jo potipajo, ji prisluhnejo, mogoče celo povohajo, smo ustvarili situacijo, v kateri se je žival gibala. Otroke smo spodbujali k pozornemu opazovanju. Pri otrocih, ki so ob stiku z živaljo pokazali strah ali katero drugo negativno občutje, smo bili še posebej pozorni. Otroci nismo k ničemu silili. Z veliko mero občutka smo po modelu za odpravo predsodkov do živali (Ocepek, 2005) te odpravili.

V fazi podoživljanja so otroci posnemali gibanje živali. To je potekalo brez glasbe. Vzgojitelj je otroke spodbujal, naj se spomnijo izkušnje z živo živaljo. Če je bilo potrebno, so si žival v gibanju ponovno pogledali. Posnemali so različna gibanja: hojo, tek, skakanje, plazenje, plavanje, gibe ob hranjenju, umivanju, vstajanju in leganju, pretegovanju...

5.2 Primeri dejavnosti

Dejavnosti smo izvedli z naslednjimi živalmi: kunec, miš, želva, žaba, paglavci, kača, deževnik, stonoga, paličnjak, kokoš, krava, mačka.

5.2.1 Kunec

Po raziskavi (Ocepek in Tušak, 2001) je najljubša žival predšolskih otrok zajček. Pri tem imajo verjetno v mislih žival, katere strokovno ime je kunec (kunec in zajec sta namreč dve različni živali). Ta topla in mehka žival je zelo primerna za začetno dejavnost, saj v prijaznem in naklonjenem vzdušju zlahka pridobimo zaupanje otrok in dosežemo njihovo sproščenost. Kasneje lahko zaradi tega zaupanja lažje delamo z živalmi, do katerih imajo otroci predsodke (Ocepek, 1999; Ocepek, 2005). Kunec je tudi dovolj plaha žival, ki v neugodnem vzdušju otrokom posreduje prepoznavne reakcije strahu in ogroženosti, zato otroci ob njem hitro spoznajo, da morajo ob živem bitju delovati umirjeno in zbrano.

Otroci so kunca najprej spoznali. Pobožali so ga, ga sprejeli v naročje. Dali smo jim dovolj časa

Kako je mehek in topel! (P.B.)

za doživljanje. Ko se je čustvena vznemirjenost malce polegla, je vzgojiteljica pričela z vprašanji usmerjati otroke k opazovanju. Otroci so zaznali, da je pokrit z mehko dlako, je topel, ima dolge uhlje (prilagoditev, zaradi katere kunec bolje sliši, ko se pase v visoki travi), ima velike oči, ki ležijo ob straneh glave (kuncu omogočajo široko vidno polje), dolge brke (čutilne dlake), ki so občutljivi na dotik, migljajoč smrček (kunec ima dobro razvit voh), zobe glodače, kratke prednje in dolge zadnje tačke ter rep. Nato je vzgojiteljica položila kunca na tla, v improvizirano ogrado. V njej se je kunec gibal, otroci pa so ga pri tem pozorno opazovali. Vzgojiteljica jih je vzpodbujala, naj opazujejo, kako kunec pri skakanju postavlja prednji in kako za seboj potegne zadnji tački, kako se dvigne na zadnji tački, kako giblje s smrčkom in ušesi, kako se umiva, kako leži. Kuncu smo dali tudi hrano in opazovali njegove gibe ob hranjenju.

Otroci so nato gibanja posneli. En otrok iz skupine je prevzel vlogo kunca, ostali so ga gledali. Če gibi otroka niso bili takšni, kot jih dela kunec, smo ga povabili da je otrok lahko šel k ogradi, si kunca ponovno ogledal in ga nato posnel. Pri nekaterih otrocih smo opazili stereotipni prikaz, ki je tak, da otrok skače po dveh nogah in s stegnjenimi prsti ob ušesih ponazarja uhlje. Ko si je otrok žival ponovno ogledal, je skakal tako, da je na tla (v takšnem zaporedju, kot to počne kunec) polagal roke in noge. Tudi pri posnemanju hranjenja so nekateri otroci pokazali stereotip: »hrano« so držali v rokah in glasno cmokali. Spodbudili smo jih k natančnejšemu opazovanju, po njem pa so se otroci postavili na vse štiri in »hrano« jedli s tal. Otroci so z gibi prikazali tudi kunčevo migljanje s smrčkom, postavljanje na zadnje noge, umivanje in ležanje.

Ležim kot kunec. Ritko imam malo dvignjeno. (P.B.)

Otroci in vzgojiteljica so nato kuncu uredili kletko. Nekaj tednov je prebival v njihovi igralnici, otroci pa so se še večkrat vrnili k posnemanju njegovega gibanja, včasih spontano, včasih vodeno.

5.2.2 Stonoga

Stonoge imajo dolgo telo ter od 11 do več kot 200 parov (in ne točno sto) nog. Najbolj poznane so stonoge iz skupin strig in kačic. Strige so hitre plenilske živali s sploščenim telesom, kačice pa so počasnejše rastlinojede živali s trdim valjastim telesom. Stonoge živijo pod listjem, kamni, lubjem in v štorih (Kos, 2003).

V trgovinah z malimi živalmi lahko tudi pri nas kupimo veliko afriško stonogo (*Archispirostreptus gigas*), ki spada med kačice. Tako velike stonoge v naših gozdovih ne moremo najti. S svojo velikostjo nam afriška stonoga ponuja doživetje usklajenega delovanja okoli 500 nožic, ki kot na valovih nosijo kot prst debelo, okoli 20 cm dolgo, črno in trdo členjeno valjasto telo.

Velika afriška stonoga (Archispirostreptus gigas) (M.K.)

Otrokom smo omogočili neposredno izkušnjo z afriško veliko stonogo. Opazovali so gibanje njenih nog in kratkih tipalnic. Ko se je prestrašila, se je njeno telo zvalo v »polžka« in obmirovalo. Čez čas se je odvila in ponovno pričela lesti. Stonogo smo vsakemu otroku položili v roke. Začutili so gomazenje mnogih koničastih nožic na svojih dlaneh, ko je stonoga potovala čeznje. Otroke smo spodbudili, da so opazili usklajenost dvigovanja in spuščanja njenih nog, ko je lezla. Dali smo ji list solate in opazovali gibe glave, obustnih nožic in sprednjih nekaj parov nog ob hranjenju. Na koncu smo otrokom omogočili tudi doživetje kačic iz naših krajev, ki so mnogo manjše, a kljub temu zanimive.

Kako me žgečkajo vse te noge. (J.T.)

Žival, kot je afriška stonoga, pri marsikaterem odraslem vzbudi strah ali gnus. Pri otrocih tega čustva nismo opazili. Prav vsi so jo želeli sprejeti v svoje dlani in nestrpno so čakali, da so prišli na vrsto. Potem pa so se s široko odprtimi očmi in usti predali doživljanju in čudenju nad to, do tedaj njim neznano živaljo.

V iskanju gibalne rešitve ob podoživljanju so se otroci domislili, da bi vsak od njih prispeval svoj par nog k stonogi, ki bi jo sestavili vsi skupaj. Postavili so se v vrsto drug za drugim in prijeli za ramena vrstnika pred seboj. Vzgojiteljica je bila na čelu kolone in je predstavljala glavo. Z iztegnjenima kazalcema, ki ju je držala na vrhu glave, je ponazorila tipalnice. Vodila je vrsto otrok po igralnici in tako je »stonoga« je pričela »lesti«. Otroci so morali paziti na to, da je bilo gibanje njihovih nog usklajeno, sicer so se zaleteli, pohodili ali pa se je kolona pretrgala. »Stonoga«, sestavljena iz otrok, se je gibala naravnost, vijugala, se zvila v »polžka« oz. »spiralo«, mirovala, se odvila iz »polžka« in ponovno »lezla« po igralnici. Vse skupaj je bilo otrokom všeč.

Kako uspe stonogi da se ne pretrga. Kar težko je takole hoditi v koloni. (J.T.)

5.3 Primeri postavljanja vprašanj, ki otroke pripeljejo h gibalnemu posnemanju in izražanju

Pri spoznavanju narave nam otroci spontano postavljajo številna vprašanja. Ko se izčrpajo, pa pričnemo otroke spodbujati z našimi vprašanji. Vprašanja naj bodo taka, da bodo otroke spodbudila k natančnemu opazovanju gibanja in njegovi gibni interpretaciji. Z vprašanji se ne posvečamo toliko zunanjemu videzu, kar je bolj spodbuda za likovno izražanje, kot načinu izražanja z gibanjem, vendar bodo tudi likovni izdelki, nastali po gibalni interpretaciji, drugačni od tistih, ki so nastali samo z opazovanjem. Otroci bodo vnesli tudi svojo izkušnjo gibanja.

Začrtajmo si v mislih niz vprašanj, ki nas vodijo k intenzivnemu opazovanju gibanja, vsa ostala vprašanja pa uporabimo pri kakem kasnejšem opazovanju ali opazovanju, ki se je zgodilo prej. Vsak sklop opazovanj zahteva od otrok drugačno pozornost in če želimo, da se vanj poglobi, ostanimo pri isti temi, bodisi da je to zunanji videz, način gibanja, življenjski prostor ...

Ko postavljamo vprašanja, ne zasujmo otrok z množico vprašanj. Otroci naj se gibljejo, potem pa jih povabimo k ponovnemu ogledu in postavimo še dva, tri vprašanja. In tako napredujemo. Prva taka srečanja z naravo bodo zahtevala dalj časa, ker bomo morali sami postavljati vprašanja, kasneje pa lahko pričakujemo, da bodo otroci sami verbalno ali gibno opozarjali na drugačnost, posebnost vidnega.

Odgovori na vprašanja so samo orientacija za vzgojitelja, v katero smer naj bi potekal besedni ali plesni odgovor.

5.3.1 Hrček

Primer, kako se je te teme sprva lotila študentka prvega letnika predšolske vzgoje pri predmetu Plesno izražanje

Opomba: vprašanja, ki so v poševni pisavi nas zapeljejo stran od gibanja.

Vprašanja, ki so odebeljena so popravki, ki peljejo v pravo smer.

1. *Ali hrček govori? Se oglašča s kakšnimi zvoki? Ne.*
2. *Kako se premika? Po vseh štirih nogah.*
3. *S čim se prehranjuje? S semeni.*
4. *Kako se prehranjuje? Postavi se na zadnje noge in s sprednjimi nogami prime seme ter ga olupí in nato poje oziroma shrani v ustih.*
5. *Ali ima dlako? Ima, zelo mehko.*
6. *Je velika ali majhna žival? Majhna.*
7. *Ali zna plezati? Da. **Kako pleza?** Pleza po kletki, in sicer tako, da se s sprednjimi tačkami potegne navzgor, da še z zadnjimi doseže prečke pokrova kletke, ki je izdelan iz kovinskih palčk.*
8. *Kako se umiva? Postavi se na zadnje noge in se s sprednjimi umiva. Sprednje tačke poliže in se podrgne po glavici in kožuščku v smeri od vratu po glavici čez smrček in nazaj do vratu ter od sredine hrbta do trebuščka v krožnih gibih.*
9. *Ali je hišni ljubljencek? Da.*
10. *Kaj hrček rad počne v svoji kletki poleg tega, da se prehranjuje? **Kako vozi** kolo oz. teče v kolesu, ki se vrti.*
11. *Kje hrček spi v kletki? V majhni, zaprti, plastični hišici, v kateri je vata, ki ga varuje pred mrazom. **Kako spi?***
12. *Ali je hrček dnevna ali nočna žival? Nočna žival.*
13. *Ali je hrček glodalec? Da.*
14. *Kaj hrček v kletki potrebuje? Hrano, vodo, hišico, kamen za brušenje zob, kolo, žaganje za prekritje tal v kletki.*
15. *Ali hrček skače? Ne.*
16. *Ali ima rep? Da, čisto majhen.*
17. *Ali ima ušesa? Da, majhna.*
18. *Ali rad brska po hrani in po tleh? Da. **Kako brska po tleh?** S srednjimi tačkami brska v skodelici s semeni ter med žaganjem na tleh kletke išče semena, ki jih strese iz skodelice.*
19. *Ali ima na tačkah kremplje? Ima, dokaj ostre.*
20. *Kakšno kletko potrebuje hrček? Manjšo, nizko kletko.*
21. *Kako hrček najpogosteje pokaže, da mu kaj ni všeč? (npr. ga imamo v roki) Z grizenjem.*
22. *Kaj je za hrčka še priporočljivo imeti v kletki? Razne igrače iz lesa ali plastike, ki so hrčku namenjene za plezanje in gibanje (npr. lestev, tunel).*
23. *Kakšne vrste kamen uporablja hrček za brušenje zob? Mineralni.*
24. *Kako hrček pije vodo iz stekleničke z nastavkom (kot nekakšna slamica)? Postavi se na zadnje tačke in s sprednjima tačkama prime za nastavek ter pije.*
25. *Kako si hrček pripravi svojo »posteljo« v hišici z bombažno vato? Vato s sprednjimi tačkami raztegne in se vanjo zavije, da mu je bolj toplo.*
26. *Zakaj je za hrčka primeren podolgovat tunel (nekakšna malo večja cev) iz lesa ali plastike? Ker hrček rad raziskuje luknje. Odpravi se pogledat, kaj je v tunelu. Je zelo radoveden.*

27. Se hrček premika hitro ali počasi? Hitro.

28. *Kaj je nevarno za hrčka, če ga spustimo v stanovanju? To, da se nam skriva pod kakšno omaro, saj je zelo majhen in ga bomo težko dobili ven ali da pregrizne kakšen kabel pod električno napetostjo.*

5.3.2 Mačka

Ta in naslednji primeri izhajata iz natančnega opazovanja. Za študente in vzgojitelje so to smernice, čemu vsemu lahko posvetijo otroci pozornost.

Dober primer

Študentka Manca Sever, 1. let. PV 2008/2009

Opomba: Ob odgovorih gibe ponazarjamo.

VPRAŠANJA in ODGOVORI

Kako se mačka premika, ko zazeha? Zelo odpre usta in zamiži.

Ali se nagne nazaj? Da, ob zehanju se nagne nazaj.

Kako zelo in v katere smeri pa lahko mi odpremo usta (odpremo usta in jih premikamo v vse smeri)?

Čeljust lahko premikamo v levo in desno stran, vendar ust ne moremo odpreti tako široko kot mačka.

Ko mačka zagleda miš ali jo takoj napade? Ne, najprej se postavi v prežo.

Kako pa je postavljena, ko je v preži? Postavljena je tako, da se pomakne k tlom, telo ima zelo napeto, obenem pa skrbno opazuje miš.

Kakšne ima oči, ko jo opazuje? Oči ima velike in usmerjene v plen, tj. v miš.

Ali je mačkino telo napeto, ko opazuje miš? Da.

Kako se približuje miši, počasi ali hitro, ali se plazijo ali nanjo hitro, sunkovito skoči? Miši se približuje počasi, še vedno ima telo napeto in je pomaknjena k tlom. Počasi dela korak za korakom, ko pa je dovolj blizu miši, sunkovito skoči nanjo.

Ali se tudi mi lahko plazimo, podobno kot mačke? Da (ponazorimo plazenje mačke). Ali se mačka tudi plazijo leže, tako kot se lahko mi? Ne, mačka tega ne more, saj njene tačke niso tako gibljive kot naše roke in noge. Ko se plazijo, je vedno tik nad tlemi.

Ko mačka miš ujame, kaj z njo dela? Najprej se z miško igra, kot da je njena igrača. Ali se z njo igra hitro, odsekano, ali počasi? Z njo se igra hitro, stalno teka okoli nje in ji nagaja.

Ali se ob tem tudi valja po tleh? Da, ob tem se tudi valja.

Kako in kje mačka brusi kremplje? Na lesu, doma lahko tudi na kavču, vendar ji tega ne dovolimo, na preprogi ...

Kako daleč pa lahko mi iztegnemo naše roke (iztegnemo roke)? Toliko, kot so dolge naše roke.

Ali ima zadnji del telesa mačka ob brusenju krempljev ob tleh ali zraku? Zadnji del telesa ima v zraku.

Kje pa je v tem času rep? Rep pa ima postavljen pokonci.

Kakšen zvok oddaja brusenje krempljev? Thrk, thrk, thrk (poiščemo površino, po kateri praskamo z nohti in je zvok podoben temu, ki ga oddaja, ko si mačka brusi kremplje.)

Ali mačka preteguje svoj trup počasi ali hitro? Preteguje ga počasi.

Je njeno premikanje povezano? Da.

Ali ima oči zaprte ali odprte ob pretegovanju? Zaprte.

Kaj vse mačka še dela med pretegovanjem? Lahko tudi zeha, prede, oddaja kakšne druge glasove.

Ko mačko božamo, kakšen zvok lahko slišimo? Brneč.

Kako pa temu zvoku rečemo? Predenje.

V kakšnih položajih vse je mačka ko jo božamo? Leži na tleh, se drgne ob naše noge, sedi ...

Kako pa mačka pokaže, ko želi, da jo nekdo poboža? Začne se muzati ob naše noge, roke, ali pa se z glavo drgne ob nas.

Ko se z glavo drgne ob nas ali to naredi nežno? Ne.

Kako pa? Močno se pritisne ob nas, vendar ne tako, da bi nas bolelo.

Kako se mačka premika, ko leži na tleh? Po tleh se valja iz ene strani na drugo.

Ali ima oči odprte ali zaprte, ko jo božamo? Po navadi ima zaprte oči, vendar jih vmes tudi odpre.

V kakšnih položajih vse pa mačka lahko spi in počiva? Lahko leži, lahko je v polležečem položaju (ne leži in ne sedi, nekaj vmes), lahko se zvije v klobčič.

Ali se tudi mi lahko tako zvijemo(to poskusimo)? Lahko.

Ali ima mačka zaprte oči, ko spi tako kot mi? Da.

Kako se mačka umiva? Z jezikom in s tačkami.

Ali med umivanjem stoji ali sedi? Po navadi sedi ali pa leži.

S čim pa si pomaga pri umivanju obraza? S tačkami.

Ali si tudi mačka umiva ušesa s palčkami za ušesa? Ne, ona si jih ne more tako temeljito umiti, pomaga si s tačkami ali pa ji pomaga kakšna druga mačka.

Ali se lahko tudi mi tako umivamo? Ne, mi se umivamo s čisto vodo.

Kako pa se mačka oglašča? Mijauuu.

5.3.3 Ovca

Dober primer

Študentka Sara Kač 1. let. PV 2008/2009

Opomba: Ob odgovorih gibe ponazarjamo.

VPRAŠANJA in ODGOVORI

Kaj počne ovca, ko je jezna? Udarja z nogo ob tla, z glavo kima (gor – dol), buta ob steno ali v druge ovce.

Kako ovca je? Se skloni, trga travo, steguje vrat, prežvekuje.

Kako se ovce gibljejo po pašniku? Tečejo v krogu ali koloni oz. gruči, jagenjčki poskakujejo okoli mame.

Kako se jagenjčki igrajo? Skačejo, se zaletavajo z glavo, se ovohavajo, se lovijo, ližejo drug drugemu dlako, povzpnejo se na zadnje tačke.

Kako ovce spijo? Tace imajo zvite pod seboj, spijo skupaj v gruči.

Kako ovce jedo, če jih hraniš? Stegujejo glave, premikajo smrček (vohajo), cukajo slamo oz. travo.

Kako jagenjčki skačejo? Odrinejo se z zadnjimi tacami, sprednje dvignejo, skočijo v loku.

Kako ovce opazujejo? Stojijo na vseh štirih, glavo stegneno obračajo (levo – desno), migajo z ušesi in repom.

TEMA RASTLINE

5.4 Doživljanje rastlin

Mnogi predšolskih otroci mislijo, da se rastline sploh ne gibljejo. Marsikateri otrok zato zaključi, da rastline niso žive (Krnjel, 2007). Res je, da so gibanja rastlin mnogo manj očitna kot gibanja živali, a kljub temu lahko ustvarimo pogoje, v katerih jih bodo otroci zaznali in nato tudi podoživeli z lastnim gibanjem.

Dve vrsti aktivnih rastlinskih gibanj, rast in gibanje korenine v smeri zemeljske težnosti (gravitropizem) ter gibanje poganjka k viru svetlobe (fotropizem) so otroci spoznavali ob tem, ko so spremljali kalitev fižola. Listi rastline sramežljivke so se gibali, ko so se jih dotaknili (tigmonastija).

Na travniku in v gozdu smo opazovali tudi, kako se gibljejo rastline in njihovi deli v vetru torej pasivno gibanje trav, vej in listov dreves v vetru, pa tudi vrtenje in jadrnanje semen, ki jih raznaša veter.

5.5 Primeri dejavnosti

5.5.1 Rastlina »sramežljivka«

Živali motivirajo otroke večinoma bolj kot rastline. Seveda tudi tukaj obstaja nekaj izjem. Ena od njih je gotovo rastlina sramežljivka, ki s svojim gibanjem preseneča in navdušuje.

Sramežljivka (*Mimosa pudica*) je rastlina iz družine metuljnic. Če se je dotaknemo, nenadoma zapre svoje sestavljene liste in jih povese (od tod tudi njeno ime, saj se »zapre vase, skrči« kot sramežljivo dekle). V tem položaju ostane nekaj časa (okoli 20 minut), nato pa liste ponovno dvigne in jih razpre. Gibanje rastline je odgovor na dotik ali stresanje rastline in se s strokovnim izrazom imenuje tigmonastija oz. seizmonastija (Dermastia, 2007; Wallace s sod., 1996). To je prilagoditev, s katero bi rastlina lahko prestrašila žival in se tako zaščitila pred obžiranjem ali pa preprečila preveliko izgubo vode, kadar piha vroč suh veter (Wallace s sod., 1996). Rastlina ni zahtevna za gojenje in jo lahko kupimo tudi pri nas.

V skupino predšolskih otrok smo prinesli tri sramežljivke. Vsak je dobil možnost, da se je rastline dotaknil in opazoval njeno reakcijo. Otroci so bili presenečeni in kar niso mogli verjeti svojim očem. Tega, da bi se rastlina odzivala pred njihovimi očmi, doslej še niso doživeli.

Ali se me bojiš? Saj se te bom samo dotaknil. (P.B.)

Otroci so se vživeli v vlogo sramežljivke. Opaženo gibanje so prikazali tako, da so v ponazoritev vključevali različne dele telesa.

V prvem primeru so otrokovi prsti predstavljali lističe sestavljenega lista sramežljivke. Otroci so v zapetju staknili svoji roki z dlanmi obrnjenimi navzgor in razklenjenimi prstki.

Moji prstki so lističi sramežljivke. (P.B.)

Na dotik (kaplje dežja, katerih zvok smo ponazorili z ropotuljo) so staknili svoje dlani, tako da so prste leve roke pokrili s prsti desne.

Zdaj si se je dotaknila! (P.B.)

Čez nekaj časa so dlani ponovno razprli.

Pri drugi ponazoritvi so sodelovali otroci v parih. En otrok je predstavljal sramežljivko, drugi pa žuželko. Otrok v vlogi žuželke se je dotaknil vodoravno iztegnjene, napete roke otroka, ki je predstavljal sramežljivko. Slednji je spustil svojo roko ohlapno ob telo, tako kot se povesi list sramežljivke v odgovor na dotik.

Nato smo uprizorili zapiranje lista sramežljivke še skupinsko. Otroci so se ulegli drug ob drugem tako, da sta imela soseda glavi obrnjeni v nasprotno smer. V predelu telesa od stopal do kolkov so se telesa otrok stikala (tam, kjer je imel en otrok stopala, sta imela njegova soseda kolke). Otroci so imeli roke iztegnjene nad glavo. Vsak otrok je predstavljal en listič sestavljenega lista sramežljivke, vsi otroci skupaj pa so predstavljali celoten list sramežljivke.

Vsi skupaj smo list sramežljivke. (P.B.)

Vzgojiteljica je z udarjanjem prstov ob tla uprizorila dež. Ob tem so se otroci dvignili v sedeči položaj in drug drugemu približali zgornje dele svojih teles, tako kot se drug drugemu približajo lističi sramežljivke.

*Tako pa se zgodi, če se lista kdo dotakne.
Zapri smo se. (P.B.)*

Dejavnosti, pri katerih so otroci prispevali vsak svoj del telesa in gibanja k skupnemu objektu (stonogi ali sramežljivki), sta razvijali sodelovanje in usklajeno delovanje skupine. To nam je ob veliki zavzetosti otrok uspelo brez težav.

Sramežljivke smo obdržali v igralnici in skupaj skrbeli zanje. Še večkrat smo opazovali njihovo gibanje.

5.5.2 Plodovi dreves – »helikopterji«

Kako zanimivo je gledati, kako se vrtil padajoči plodič javorja! Kot miniaturno helikoptersko krilo, ki se počasi približuje tlom, medtem ko se vrtil in vrtil ... Otroci se ne naveličajo igre z njimi. Mečejo jih v zrak, jih spuščajo s klopi, z vrha plezal ...

Plodov, ki se v zraku vrtijo, pa ne obrodi samo javor. Podobno padajo tudi plodovi navadnega gabra, jesena ter lipe. Pri lipi vlogo letalne naprave opravlja ovršni list, zrasel s pecljem, na katerega so pritrjeni plodovi (Martinčič, 1999). Krilo, ki drevesnemu plodu omogoča vrtenje, je prilagoditev rastline na razširjanje z vetrom. Vrteči se plod ostane v zraku dalj časa in ima več možnosti, da ga veter zanese daleč stran od drevesa, kjer bo mogoče imelo boljše razmere za rast kot tik pod njim.

Plod javorja, sestavljen iz dveh plodičev (levo) in plodovi lipe (desno). Pri lipi vlogo letalne naprave opravlja ovršni list, zrasel s pecljem plodov. (M.K.)

Jeseni smo predšolske otroke smo odpeljali k drevesom lipe in javorja. Bila sta polna plodov. Najprej smo zatresli veje in z njih se je usulo na stotine vrtečih se plodov. Prizor je kar jemal sapo. Nato smo otrokom dali dovolj časa za igro z njimi. Plodove so tudi nabrali v košaro in jih odnesli s seboj v vrtec, kjer so jih na dvorišču spuščali s terase, tobogana in plezal. Pri tem so z igro pridobili mnogo lastnih izkušenj in spoznanj.

Najprej nabiramo plodove lipe. (P.B.)

Plodiči javorja se v zraku vrtijo kot helikopterska krila. (P.B.)

Otroci so ugotovili, da se celoten javorjev plod v zraku ne vrti, ampak nerodno pada. Če pa plod prelomimo (ali pa je že toliko zrel, da kar sam razpade) na dva plodiča, dobimo vrteče krilo. Spodbudili smo jih, da so opazili, da se nekateri plodiči javorja vrtijo v levo, drugi pa v desno smer. Opazili so tudi, da vsi plodovi ne padajo navpično navzdol, ampak nekateri letijo tudi postrani. Če zapiha veter, jih odnese kar daleč stran.

Naredili smo tudi »tekmo« letečih plodov. Dva otroka sta stala na terasi. V roki sta držala plodove lipe. Eden od njiju je imel soplodje s tremi plodovi, drugi pa soplodje z enim samim plodom. Na znak sta ju istočasno spustila. Ostali otroci so stali pod teraso, opazovali dogajanje in skušali ugotoviti, katero soplodje je prvo padlo na tla. Vloge otrok smo zamenjali in spuščanje soplodij večkrat ponovili. Otroci so ugotovili, da je v vseh primerih prvo pristalo na tleh soplodje s tremi plodovi in je soplodje z enim samim plodom ostalo dalj časa v zraku. Enako so otroci primerjali tudi padanje soplodja lipe in javorjevega plodiča. Ugotovili so, da javorjev plodič pada počasneje in se vrti hitreje kot soplodje lipe.

Vrtenje drevesnih plodov je kar samo vabilo otroke k ponazarjanju njihovega gibanja z lastnim telesom. Otroci so se vrteli okoli svoje osi s stegnenjema rokama.

Vrtim se, kot se v zraku vrti plodič javorja. (P.B.)

S spuščanjem v počep so ponazorili padanje. Spreminjali so hitrost vrtenja, smer vrtenja in hitrost padanja. Ponazarjali so padanje navpično, navzdol in postrani. Dva otroka sta se stisnila in tako ponazorila plod javorja, sestavljenega iz dveh plodičev. Nato sta se ločila drug od drugega (tako kot zrel javorjev plod razpade na dva plodiča) in se odvirtela vsak v svojo smer.

Na jesenskih sprehodih so se otroci še večkrat srečali s plodovi dreves, ki se ob padanju vrtijo. Vedno znova so jih pritegnili. Na enem od zimskih sprehodov so nabrali nekaj javorjevih plodičev, ki so ležali po tleh. Otroke smo spomnili, da se v odebeljenem delu plodiča skriva seme. Plodiče smo posadili v lonček z zemljo, jih zalili in postavili na okensko polico v igralnici. Semena so vzkalila in zrastle v majhne javorje, ki so že razvili značilne liste. Otroci so bili navdušeni, saj so spoznali, da so se jeseni in tudi kasneje igrali pravzaprav z »živimi helikopterji«.

TEMA NARAVNI POJAVI

5.6 Doživljanje ali eksperiment

Pri fizikalnih in kemijskih temah smo izhajali iz doživljanja in/ali preprostega eksperimenta. V nadaljevanju je bil potek dejavnosti enak kot pri bioloških temah.

Teme, ki so jih otroci spoznali in podoživljali s plesom, so bile: voda, sneg, oblaki, veter, zrcalo, magnet, mlinček, žoga.

5.7 Primer dejavnosti: magnet

Otroci so najprej imeli veliko časa, da so se z magneti igrali. Tako so pridobivali lastne izkušnje in spoznali, da magnet nekatere stvari privlači, drugih pa ne. V zvezi s tem smo izvedli dejavnost razvrščanja: otroci so se s podkvastimi magneti v rokah razkropili po igralnici. Na eno mizo so prinašali tiste stvari, ki so se na magnet prijele, na drugo mizo pa tiste, ki se niso (Slika 15). Nato so se zbrali ob mizah in zaključili, da so predmeti, ki so se »prijeli« na magnet, narejeni iz kovine. Ob tej dejavnosti so tudi spoznali, da magnet deluje na daljavo - manjši predmet se je prijel na magnet, še preden so se ga dotaknili.

Se bo prijelo ali ne? (M.P.)

Otrokom smo ponudili igrače – majhne vozičke, na katere je bil pritrjen paličasti magnet. Drugi paličasti magnet so imeli v rokah. Otroci so ugotovili, da lahko voziček z magnetom pritegnejo in ga vlečejo. Če svoj paličasti magnet obrnejo, se voziček odbija od magnetu in ga lahko potiskajo pred seboj, ne da bi se ga dotaknili. Tako so spoznavali privlačnost nasprotnih polov in odbojnost enakih polov magnetu.

Mi bo avto sledil ali ne? (M.P.)

Privlačnost in odbojnost magneta so otroci podoživljali z gibanjem. Pri prvi dejavnosti smo enemu otroku zavezali rutko okoli vratu in ostalim povedali, da je ta otrok magnet, vsi ostali so žeblički. Otroci so se razpršili po igralnici. Ko smo udarili na mali instrument (bobaček ali triangel), so se morali vsi otroci sprijeti z otrokom – »magnetom«, ki jih je privlačil. »Žebličke« smo nato ločili od »magneta« in vse skupaj ponovili. Pred tem smo za magnet določili drugega otroka.

Pri drugi dejavnosti smo otrokom zavezali okoli pasu rdeč ali moder trak. Ti trakovi so ponazarjali različna pola magneta. Otroci so se gibali po prostoru z rokami, iztegnjenimi predse. Ko je vzgojitelj udaril na instrument, je vsak otrok poiskal svoj par – otroka s trakom drugačne barve od svojega. Staknila sta se z dlanmi in tako ponazorila privlak nasprotnih polov magneta. Če se je v bližini otroka pojavil nekdo z isto barvo traku, kot jo je imel sam, se mu je moral izogniti, saj se enaka pola magneta odbijata. Ko so bili vsi otroci v parih, smo jih ločili. Otroci so se nato gibali po prostoru, dokler niso ponovno zaslišali zvoka instrumenta in poiskali svoj par.

Pri tretji dejavnosti smo rdeče in modre trakove zavezali otrokom na različne dele telesa (okoli glave, na ramo, komolec, zapestje, koleno, gleženj ali okoli pasu). Otroci so se gibali po prostoru. Ob zvoku instrumenta so si poiskali par z drugačno barvo traku. Otroka sta se staknila skupaj s tistima deloma telesa, na katerih sta imela privezan trak.

Hej, midva sva se zlepila s koleni! (M.P.)

Pare smo nato ločili in dejavnost ponovili. Pred ponovitvami smo otrokom trakove privezali na druge dele telesa ali jim zamenjali barvo traku. Igro smo razširili tako, da otroci niso tvorili le parov, ampak cele komplekse sprijetih »nasprotnih polov« (npr. eden je dal roko na glavo drugega, tretji pa koleno na roko prvega ...). Otroci so nato izbirali najzanimivejšo postavitev teles.

Tema vonj

Zaradi nenavadnosti teme, se nama zdi o področju potrebno spregovoriti bolj podrobno.

Ko opazujemo otroke in odrasle, kako se odzivajo na različne vonje, nam postane jasno, da lahko uporabimo za plesno spodbudo tudi vonj. Že pri laboratorijskih vajah s študenti smo zasledili najprej začudenje, nejevero. Ko pa so se lotili izražanja občutkov z gibom, se pravi da so z gibanjem pokazali doživljanje vonja, so videli, da se to da narediti in da je zanimivo.

Ker nismo navajeni uporabljati vonja za spodbudo na kateremkoli umetniškem področju, to ni tema, s katero bi se otroci srečali na samem začetku raziskovanja narave. Najprej delamo s temami, ki so bolj »otipljive«, se pravi, kar se da videti. Tako ne bomo pri otrocih povzročili nasprotovanja k novim pristopom, ampak veselja do novih in nenavadnih spoznanj o naravi.

6.1 Kaj zaznamo z nosom

Voh spada v primitivne senzorne sisteme. Kemična reakcija omogoča možganom, da jih kategorizira razvrsti in nam omogoči, da si jih zapomnimo tako kot druge načine zaznavanja sveta in sebe. Voh je tesno povezan s čustvenimi deli možganov (Smith, 1986). V nas izzove celo paletu misli in občutkov. Na vonj se odzovemo hitreje kot na druge zaznave. Tudi kasneje, ko pomislimo nanj, ali se z njim ponovno srečamo, sproži v nas spomin nanj, kako je bilo, ko smo se prvič ali v zelo čustveno intenzivnem dogodku srečali z njim.

Prav to izkorišča industrija vonjev in dišav, saj računajo, da bodo v nas vzbudili in priklicali prijetne, spodbudne in ugodne asociacije. Vonj nas lahko ponese v babičino kuhinjo v prazničnih dneh. Vonj nas poveže tudi s točno določeno osebo, ki je ta vonj uporabljala. Tudi odprta vrata gostinskih lokalov računajo na tak pozitiven odziv na aromo, ki prihaja iz njih in vabi mimoidoče bolj kot jedilni list še tako lepo napisan. Težko se je upreti vaflom v Bruslju, pici v Italiji, peki čevapčičev pri nas na veselicah ali vonju po svežem kruhu.

Vonj doživljamo kot dišeč ali kot smrad. Je nekaj, kar nam je všeč ali pa nam ni. Zaznavamo vonj zemlje, reke, morja, gozda, dima, torej tudi prostorov. Prav tako jih lahko razvrstimo po moči od šibkega do močnega.

6.2 Vonj kot spodbuda za ustvarjalno plesno izražanje

Otrokom ponudimo za vonjanje vrečke različnih čajev, začimbe, sadje in ostalo hrano, različna čistila in toaletne pripomočke. Potem pa naj poduhajo rože, sadje, trave, mah, živali, vonj ob mlaki, reki ali morju. Pri prvih srečanjih jih usmerjamo v doživljanje vonja in ne v ugibanje, kaj vonjajo. Morda sami pripravimo različne mešanice, ki so skrite v vrečki in jih otroci ne vidijo ter njihove pozornosti ne usmeri v ugibanje, kaj je notri, temveč kako diši.

6.3. Vprašanja, ki jih postavljamo

Ko otroci poduhajo ponujeno, nas bodo sprva zelo začudeno gledali, kako naj to zaznavo odplešejo. Morda so se ob kakem vonju namrdnili, planili proč, pri nekem pa se kar niso mogli odločiti, kaj bi; plesni prikaz sem jim je najprej zdel neizvedljiv.

V pomoč so zato vprašanja, ki jih spodbudijo h gibnemu odzivu in plesnemu izrazu:

- Nas vonj potlači, ali nas spodbudi k skakanju, plazenju, kozolcih, vrtenju?
- Ali potrebujemo veliko prostora ali manj ali pa smo celo na mestu?
- Ali nas spodbudi, da se kak del telesa še posebno premika?
- Ali se premikamo v ravnih črtah ali kako drugače?
- Ali nas spodbudi k hitremu ali počasnemu gibanju ali pojenjuje?

Kot vidite, je veliko vprašanj, ki se navezujejo na področja, ki jih obravnavajo že omenjene didaktične kartice Plešem! Poznavanje teh področij je ključnega pomena za postavljanje in razumevanje vprašanj.

Kasneje lahko postavljamo vprašanja še o kvaliteti gibanja, kjer si pomagamo s karticami Kako?

Sčasoma bomo vprašanja opustili, saj bodo otroci razumeli in vedeli, kako naj se odzovejo. Nekaterim je nek vonj všeč, drugim ne, tretje pa pusti ravnodušne.

Pa še to. Nekateri psihologi pravijo, naj bi prostori, kjer se zadržujejo otroci, dišali po mandarinah, kamilici ali rožmarinu. Ti vonji vplivajo na dobro in umirjeno počutje otrok.

Tema otip

To temo bomo najprej malo osvetliti.

7.1 Kaj zaznamo s kožo

V enem kvadratnem centimetru kože je prostora za tri milijone celic, 25 točkami za zaznavanje dražljajev, 200 končičev za občutek bolečine, 2 točki za registracijo toplote in 13 točk za zaznavanje mraza (Brand, 1997).

Dotik ločimo na dve vrsti: lahen – nežen dotik in pritisk. Z lahnim dotikom se srečujemo pri občutku, ki ga dobimo, ko si oblečemo oblačila, če se nas nekaj nežno dotakne.

Nekateri med nami uživamo ob lahnih dotikih, obstajajo pa tudi ljudje, ki niso navajeni na take čutne senzacije in jih odklanjajo. Rahel dotik razumemo tudi kot sporočilo, naj bomo pozorni, lahko pa je tudi moteče.

S pritiskom se srečamo ob močnejših masažah, pri občutku tesnosti, torej pritiska na večjo površino kože in pri tesnih oblačilih. Takrat nam veliko število čutnic sporoča preko možganov meje našega telesa. Nekateri se zaradi tega občutka dobro počutijo v raztegljivih materialih, ki jih uporabljamo pri športnih in plesnih oblačilih.

Če želimo z otroki raziskovati različne vrste dotikov, ki jih uporabljamo pri dotikanju lastnega ali tujega telesa, vam priporočamo uporabo priročnika *Masaže in sprostitve za otroke* avtorice Gordane Schmidt.

Diplomska naloga študentke Maje Koren z naslovom *Od masaže do plesa* je temeljila na raziskovanju odziva otrok na masaže z različnimi naravnimi materiali in nato plesni odziv na tako izkušnjo. Otroci so masirali sebe ali druge z olivnim oljem, leseno palčko, travno bilko, peskom, igračko avtomobilčkom, volneno nitko, mehkim flisom, vato, penasto žogico, očiščenim morskim ježkom brez bodic, školjkami, plastičnimi žogicami, bodičasto žogo, časopisnim papirjem, papirnatimi brisačami, rastlinskimi listi, svilenimi trakovi in elastiko. Božali so debela in mah na njih, ležali so na deskah, hodili so po pesku in različno velikem kamenju, ležali so na pokrovčkih plastenkih, zalepljenih na platno. Vsako izkušnjo in občutke so nato otroci odplesali.

Otroci pri takih dejavnostih postanejo pozornejši na lastnosti materialov, s katerim so se masirali, zaznavali so tudi majhne razlike. Skozi njihovo gibanje je bilo razvidno, kako različno doživljajo različne materiale.

7.2 Uporaba tipnih zaznav pri ustvarjalnem plesu

Otroku ponudimo različne materiale, da jih tipa, rokuje z njimi, se giblje z njimi, hodi po njih, jih meče v zrak, jih lovi.

Tako spoznava kakovost in lastnost materiala, ki je lahko: gladek, hrapav, spolzek, zdrizast, bodičast, raskav, grob, uklonljiv, napet, popuščen, topel, vroč, pekoč, mrzel, leden, moker, vlažen, suh.

V vrtcu smo se srečali že s škatlami ali vrečkami z različnimi materiali, ki so jih otroci, ne da bi jih videli, otipali in z gibom izrazili občutke, ki so jih ob tem doživeli. Toda večino takih izkušenj dobijo otroci preko tipanja z rokami. Zaželeno je, da za zaznavanje čutnih doživljajev uporabijo tudi stopala.

Otroci črpajo iz svojih izkušenj in s posnemanjem svojih sovrstnikov. Ravno raziskovanje pa je tisto pomembno področje, ki naj ga v vrtcu ne bi zanemarili.

Pri takem raziskovanju v vrtcih so se zelo dobro odzvali vsi kinestetični in taktilni otroci. Izražanje z gibom je za otroke, ki se slabo besedno izražajo način, pri katerem pridejo do veljave.

Tudi otroške igre lahko temeljijo na prepoznavanju po otipu. Take so igre Kdo je to, Osliček z repom, Slepe miši ...

Kako je mehko! (T.I.)

Na mehkem je težko stati, saj se kar pogreznem. (T.I.)

Okus

Takole pa hodim in skačem ko poskusim korenček. (T.I.)

Korenček, korenček ... (T.I.)

Tako kislja je limona (T.I.)

Kislja limona te spravi v tek. (T.I.)

Ali pa te stisne ... (T.I.)

...in premeče. (T.I.)

Mlečni gres je lepljiv ... (T.I.)

...in sladek (T.I.)

Okus se razleze po vsem telesu. (T.I.)

Tema sluh

Tudi zvoki v naravi in našem okolju so primerna spodbuda za plesno izražanje.

Pri tem ne gre za ugibanje, kateri zvok je predstavljen, temveč kako se nanj odzivamo. Otroci uživajo v prikazovanju različnih zvokov. Uporabljajo izvorno gibanje, različne dinamike in kvalitete.

Ker bi radi na tako temo delali tudi v igralnicah, se lahko z otroki skupaj odpravimo ven in posnamemo vse običajne, pa tudi nenavadne zvoke v našem okolju. Otroci nas bodo opozarjali, kaj slišijo, pozorni bodo na nenavadne zvoke. Seveda lahko uporabijo tudi različne materiale, s katerimi zvočijo.

Prav lahko se zgodi, da imajo v vrtcih še vedno didaktični komplet Zvoki poki (Schmidt, Schmidt, Jakša, 1983), ki vsebuje tudi dve zvočni kaseti s šumi iz našega okolja.

Kinestetične spodbude – različni materiali

Čeprav smo se pri otipu že srečali z različnimi materiali, je tu pri njihovi uporabi cilj spoznati lastnosti materialov. Otrokom ponudimo različne materiale kot rekvizit pri plesu .

Otroke za gibanje navdihujejo lastnosti materiala. Torej ne gre zato, da bi otroci dali neko novo vsebino rekvizitu, temveč kako plesati, se gibati z njim. Nešteto rekvizitov jim omogoča nešteto gibalnih rešitev. Odkrivajo, kako je odbijanje žoge ali balona drugačno, kako pri žogi lahko predvidijo, v katero smer bo šla, pri balonu pa ne. Opazujejo odbijanje žoge od tal, ki se pri zaustavljanju pospeši in nato ustavi. Tako ne bodo ves čas enakomerno skakali v vse smeri »kot žogica«. Opazili bodo razliko, če v zrak mečejo svileno ruto, težje blago ali plastično nakupovalno vrečko. Potrebna je različna sila, padec na tla pa je pri vsakem materialu drugačen. Če balonu spustimo zrak, se ta ob praznjenju vede nepredvidljivo. Če stopimo na kose časopisnega papirja se lahko drsamo po tleh, če pa sedemo nanj, se zlahka vrtimo lai pa nass drugi potiskajo ali vlečejo naokoli.

Skoraj nevede odkrivajo svoje telo v odnosu do rekvizita in se umeščajo v prostor. S plesom z rekvizitom urijo domišljijo, kako bodo predmet vključili v gibanje telesa in telo prilagoditi gibanju predmeta. Naloga je zahtevna, vendar vedno izredno zanimiva, saj imamo popolno svobodno gibanja. Tako bodo usmerjeni v izumljanje novih gibalnih rešitev, ki jih drugače verjetno nikoli ne bi izvedli. Pri tem odkrivajo svoje telo in hkrati raziskujejo predmet.

Otroci lahko plešejo v paru in skupaj odkrivajo rekvizit oz. material. Pri tem se učijo prilagajanja drugemu, upoštevajo ideje soplesalca in hkrati uveljavljajo svoje. Spoznavajo nebesedno komunikacijo in vzpostavljajo novo vez s soplesalcem.

Če si materiale ovesijo na svoje telo, jih pri tem usmerjajmo, da ne razmišljajo, kaj predstavljajo, temveč kako se gibati z njim. Na koncu bodo morda povedali, da so bili zmaji, supermeni, princeske..., vendar so do tega prišli z gibanjem in ne najprej z videzom. Ovijanje telesa ali okončin v karton ravno tako spremeni gibanje otrok. Šele takrat bodo dojeli, kako so se počutili vitezi v oklepkih. Raztezanje telesa ovitega v raztegljiv material pa je tudi zabaven za gledalce. Za ilustracijo, kako so študentke uporabile lajkro pri plesnem ustvarjanju, si pogledjte na internetu na strani Youtube.com, pod Sašo Vrabič Skozi vrata.

To je pa zelo zanimivo! (T.I.)

Kako je gladka in velika! (T.I.)

Takole plešem s tulcem. (T.I.)

Takole pa kotalim tulec s tulcem. (T.I.)

Zdaj sem pa okrogla kot tulec. (T.I.)

Takole pa leti vrečka. (T.I.)

Tako se lahko vlečem po tleh. (T.I.)

Z njo se vrtim. (T.I.)

Teško jo je ujeti. (T.I.)

S tabo grem v višave ... (T.I.)

Premagal te bom. (T.I.)

Rjuhe nam sledijo!!! (T.I.)

Kaj vse lahko delamo z njimi! (T.I.)

Kako lepo je ležati na rjuhah! (T.I.)

Obroči, obroči, obroči! (T.I.)

Kaj vse lahko delamo z njimi. (T.I.)

Letiim! (T.I.)

Časopis je dober za branje in ... plesanje. (T.I.)

Kako leti! (T.I.)

Tako letim pa jaz. (T.I.)

Dolgi in nežni. (T.I.)

Tako se zvijam kot trakovi. (T.I.)

Zaključek

Z neposrednim stikom in natančnim opazovanjem ter vključitvijo giba so študenti dosegli večjo otrokovo osredotočenost na žival, rastlino ali naravne pojave. Ker so takoj po ogledu vse to z gibanjem posnemali, so bili še bolj natančni. Večkrat so preverili videno s ponovnim ogledom, odzivali so se na pripombe kolegov govorno in gibalno. Tak način je poglobil njihovo čustveno in racionalno dožemanje narave. Pri tem so spoznavali, da vsak med njimi zaznava stvari na svoj način in to je bila pobuda, da še natančneje opazujejo svet okoli sebe. Ko so se med seboj gledali, so tudi prevzemali motive drugih in tako je objekt opazovanja dobival novo in bogatejšo vsebino. Učili so se iz narave in opazovanjem svojih vrstnikov. Med seboj so komentirali gibanje, ga dopolnjevali in tekmovali v tem, kaj vse še lahko pokažejo. Enako se dogaja tudi v vrtcu z otroki.

Gotovo je tako opazovanje pustilo globlje doživetje narave. Izkušnja natančnega opazovanja se bo po večkratnih ponovitvah podobnega procesa zasidrilo v spomin in spremenilo način opazovanja narave. Otrok in kasneje kot odrasel bo postal senzibilnejši do svojega okolja in se bo do njega tudi odgovorneje obnašal. To je tudi cilj take vzgoje.

Literatura

1. Benedičič, P. (2007) Ustvarjalni gib v naravoslovnih dejavnostih: diplomska naloga. Pedagoška fakulteta, Ljubljana, 148 str.
2. Brand, U. (1997). Evtonija: naravna moč. Ljubljana: Domus, str. 16.
3. Dermastia, M. (2007) Pogled v rastline. Ljubljana: Nacionalni inštitut za biologijo, str. 134–135.
4. Kos, I. (2003). Stonoge – Myriapoda. V: Sket, B., Gogala, M. in Kuštor, V. (ur.) Živalstvo Slovenije. Ljubljana: Tehniška Založba Slovenije, str. 225–231.
5. Kos, M. in Schmidt, G. (2008). Naravoslovje in ustvarjalni gib si podajata roko v vrtcu. Educa 17 (1/2), 5-15.
6. Krnel, D. (2007). Drevo je bilo rastlina, ko je bilo majhno. Otroške predstave o rastlinah in kaj pomeni, da so rastline žive. Naravoslovna solnica 11 (3), 18–19.
7. Kroflič, B., Gobec, D. (1995). Igra, gib, ustvarjanje, učenje. Novo mesto: Pedagoška obzorja, 137 str.
8. Kroflič, B. (1999). Ustvarjalni gib - tretja razsežnost pouka. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, str. 11.
9. Martinčič, A. (1986). Mala flora Slovenije. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije
10. Ocepek, R. (1999). Spoznavajmo živali skupaj z otrokom. Ciciban za starše 2 (3), str. 18–19.
11. Ocepek, R. (2005). Model pouka za odpravo predsodkov do živali. V: 2. strokovni posvet Didaktika v šoli v naravi, Tolmin 2005. Zbornik. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 76–83.
12. Ocepek R. in Tušak, M. (2001) Odnos človek - žival v pedagoškem procesu: magistrsko delo. Ljubljana, 200 str.
13. Schmidt, G. (2003). Igre: Masaze in sprostitve za otroke./Elektronski vir:<http://www2.arnes.si/~gschmi>
14. Schmidt, G. (2002). Gibalne in rajalne igre. Radovljica: Ustanova »Poti kulturne dediščine« Slovenija, Knjižna zbirka PKD.
15. Schmidt, G. (2009). Gibalne zgodbe - zgodbe za plesno in gibno izražanje. /Elektronski vir: <http://www2.arnes.si/~gschmi>, //www.dlib.si
16. Schmidt, G. (2007). Plešem! Didaktične kartice. /Elektronski vir:<http://www2.arnes.si/~gschmi>
17. Schmidt, G. (2008). Kako? Didaktične kartice. /Elektronski vir:<http://www2.arnes.si/~gschmi>
18. Schmidt, G., Schmidt, M., Jakša, L. (1983). Zvoki poki : [didaktični komplet], (Cicibanove urice). Ljubljana: DDD Univerzum. (1 metodična navodila (38 str.). 2 zvočni kaseti. 42 diapozitivov, barve. [COBISS.SI-ID 6749448])
16. Schwarz, A. A., Schweppe, R. P. (2005). Ljubljana: Moč podzavesti – nevrolingvistično programiranje, str. 16–17.
19. Smith, T. (1986). Zdravstveni vodnik za vso družino. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
20. Wallace, R. A., Sanders, G. P. in Ferl, R. J. (1996). Biology. The Science of Life. New York: HarperCollins Publishers, str. 662–663.
21. Wilson, R. (2008). Nature and Young Children: Encouraging Creative play and Learning in natural Environment. Oxon: Routledge.
22. Koren, M. (2009). Od masaže do plesa. Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta. Predšolska vzgoja.

Fotografije prispevali:

Polona Benedičič (P.B.)

Mateja Pahor (M.P.)

Tadeja Iskra (T.I.)

Marjanca Kos (M.K.)

Gordana Schmidt G.S.)